

BALİ ZİRVESİ'NİN ARDINDAN G20 ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

G20 Liderler Zirvesi 15-16 Kasım tarihlerinde dönem başkanı Endonezya'nın ev sahipliğinde Bali'de tamamlandı. Önceki G20 Zirvelerinde olduğu gibi bir "Liderler Bildirgesi" ile tamamlanan toplantıların küresel zorlukların aşılması bakımından beklentileri ne ölçüde karşılayacağı tartışılması gereken bir konudur. Üye ülkelerce taahhütlerin yerine getirilmesi ise jeopolitik gelişmeler ve küresel rekabetin getirdiği şartlar dikkate alındığında pek kolay olmayacaktır. Bununla birlikte özellikle COVID-19 salgını sonrası dünya ekonomisinin içine düştüğü daralma ve kırılmalıklar ile enerji ve gıda güvenliği, iklim krizi gibi küreselleşen sorunların aşılması amacıyla ortak adımların atılmamasının yaratacağı zorluklar sadece G20 ülkelerini değil başta az gelişmiş ülkeler olmak üzere tüm ülkeleri etkileyecektir. Endonezya'nın bu yıl "Birlikte Toparlanma-Daha Güçlü Toparlanma" sloganı ile ifade etmeye çalıştığı G20 süreci küresel sorunların acilen ele alınmasını gerektirirken, diğer taraftan G20'nin bir siyasi platform olarak önemi ve etkinliği için bir tür test niteliğindedir.

G20 Ülkeleri Liderleri dönem Başkanı Endonezya'nın ev sahipliğinde toplanarak, öne çıkan küresel sorunlarla başa çıkabilme ve ekonomik toparlanmanın sağlanabilmesi amacıyla bir araya gelerek bir Bildirge² (Bali Deklarasyonu) üzerinde anlaştılar. Sadece G20 ülkelerini değil tüm dünyayı etkisi altına alan küresel sorun ve zorluklar karşısında atılması gereken adımlara yönelik olarak üst düzey siyasi desteği amaçlayan Bildirge'de bu yılki gündemin ana temaları ile diğer temel konulara ilişkin açıklamalara yer verilmiş oldu.

G20 Zirvesi COVID-19 salgınının küresel sağlık sistemi ve ekonomide yarattığı etkilerin halen sürmekte olduğu, iktisadi toparlanmanın tam olarak gerçekleşmediği, birçok ülkenin yükselen enflasyonist baskı karşısında önlemler almakla

¹ <https://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1337/Sait+Akman>

² G20 Bali Bildirgesi'ne ulaşmak için bkz. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/11/16/g20-bali-leaders-declaration/>

Bu çalışmada ifade edilen bulgular, yorumlar, sonuçlar, öneriler ve görüşler tamamen yazarına aittir. TEPAV'ın resmi görüşü değildir. © TEPAV, aksi belirtilmedikçe her hakkı saklıdır.

beraber tam olarak başa çıkamadığı bir ortamda toplanmış oldu. Yanı sıra iklim değişikliği, gıda ve enerji krizleri, Rusya-Ukrayna savaşının etkilerinin yaşandığı bir dönemde gerçekleştirilen Zirve, G20'nin küresel yönetimdeki yerine ilişkin tartışma ve beklentileri de beraberinde getirdi. Diğer taraftan Liderler Bildirgesi içinde yer alan taahhütlerin daha önceki dönemlerde yapılan birçok vaadin tekrarlanmasından ibaret olduğu, mevcut kriz konularına yer vermekle birlikte aslında birer iyi niyet beyanının ötesine geçemedikleri de söylenebilir. Bununla birlikte G20 ülkelerinin söz konusu taahhütleri yerine getirme konusunda siyasi iradelerini ortaya koyabilmeleri ve mevcut küresel zorlukların olduğu bir dönemde dünya liderlerinin COVID-19 ile uzunca bir süre ara verilen yüz yüze görüşmelerde bulunmaları dikkatlerin tekrar G20'ye yönelmesini de sağlamış oldu.

Liderler zirvede bu yılın ana teması olarak belirlenen “*Birlikte Toparlanma-Daha Güçlü Toparlanma*” başlığı altında küresel sağlık, dijital dönüşüm ve sürdürülebilir enerji konularını ele almışlardır. Ayrıca, tarım ve gıda güvenliği, iklim değişikliği, makroekonomik gelişmeler, küresel mali sistemin istikrarı, ticaret ve yatırım, çalışma hayatında eşitsizlikler, sosyal adalet, toplumsal cinsiyet gibi pek çok konuya da Bildirge'de yer verilmiş olması **G20'nin genişleyen gündemini** de yansıtmaktadır. G20 platformu ilk zamanlarda küresel ekonomik krizlerin sonucu ortaya çıkan finansal sorunların çözümüne odaklanırken, aradan geçen zaman içinde çok daha geniş bir gündeme sahip olmaya başladı. Bu G20'nin artık sadece mali konularla sınırlı bir forum özelliği taşımadığının da açık bir göstergesidir. G20'nin zamanla ortaya çıkan bir diğer özelliği ise sadece teknik düzeyde yapılan görüşmelerin ötesinde üst düzey liderlerin bir araya gelerek görüşmeler yaptığı bir **yüksek düzeyli platforma** da dönüşmüş olmasıdır. Bununla birlikte G20'nin hedeflerine ulaşabilmesi ve alınan kararların işlevsel olabilmesi için **aracı olarak mevcut uluslararası örgütler ve rejimlerle ile çalışması** ihtiyacıdır. Üzerinde durulması gereken bir diğer unsur ise gelişmiş ekonomilerin (G7) küresel sorunların ele alınmasında zamanla yükselen ekonomilere ve diğer büyük Gelişme Yolunda Ülkelere (GYÜ) yer vermesiyle “**Küresel Güney**” **ülkelerinin** (*Global South*) de etkinlik ve ağırlıklarının artmasıdır.

Zirvenin özellikle Rusya'nın Ukrayna'yı işgali, ABD ve Çin arasında giderek artan rekabetin ekonomik ve ticari alanda sınırlı kalmayıp siyasi ve askeri alanları da kapsayacak şekilde Tayvan ve Sincan konularındaki gerginlikleri içermesi zirvenin zorlu geçeceğinin bir delili olarak görülmekteydi. Ancak zirve öncesi bu gerilim ve zirve esnasında Polonya'ya düşen füzelerin yarattığı heyecana karşın, G20 liderlerinin ve özellikle ABD Başkanı Biden ve Çin Devlet Başkanı Xi'nin önemli konularda yapıcı sayılabilecek görüşmelerde bulunması bir anlamda G20'nin uluslararası siyasi gelişmelere yönelik ihtiyaç duyulan bir diyalog kapısı oluşturmaya başladığının da bir işareti olarak kabul edilebilir. Bu noktada Rusya Devlet Başkanı Putin'in toplantıya katılmaması diyalog imkanını azaltmış olmamakta, bilakis görüşmelerin daha sakin ve gerilimden uzak bir ortamda geçmesine de fayda temin ettiği düşünülebilir.

Krizlerin önlenmesi mi, küresel yönetişimin sağlanması mı? G20'nin varlığı ve artan önemi

Küresel sorunlara karşı kolektif çözüm yollarının aranması ve gelişmiş ve yükselmekte olan ekonomiler arasındaki iş birliğinin daha katılımcı bir şekilde sağlanabilmesinin G20 ülkeleri açısından temel hedef olduğu yadsınamaz. Nitekim G20 fikrinin ortaya atılması 1990'lı yılların sonunda Asya, Rusya ve Latin Amerika'da yaşanan bir dizi mali krizin üstesinden gelmenin

sadece gelişmiş ekonomilerin (G7) bir araya gelerek çözüm üretmesi ile mümkün olmayacağı ve yükselmekte olan ekonomilerin de temsiline önemli olduğunun kabulü ile hayata geçti. Nitekim G20 fikrinin temelinde 1997-98 yıllarında Asya mali krizinin yanlış yönetilmesinin etkisi olduğu söylenebilir. Clinton yönetiminin mali krizlere karşı IMF ve Dünya Bankası'nın meşruiyetlerinin sağlanması ve daha etkin hale getirilmesi düşüncesinin G20 toplantılarının zeminini oluşturduğu görülmekte. Aralık 1999'da Maliye Bakanları ve Merkez Bankası Başkanlarının katılımıyla oluşturulan G20 grubu mali konularda küresel bir forum niteliği taşımaktaydı ve sorunların çözümünde etkin bir model oluşturduğu düşünülüyordu³. G7 ülkeleri dışında başta Çin, Brezilya, Hindistan, Meksika gibi ekonomilerin katılımlarının meşruiyet açısından önemi olacağı vurgusu yapılırken, diğer yandan dönemin Kanada Maliye Bakanı Paul Martin'in 2005 yılındaki teklifiyle G20'nin Devlet Başkanları düzeyinde toplanması için girişimler de başlatılmaya başlanmıştı⁴. Liderler düzeyinde yapılan ilk zirve toplantısı ise yine bir küresel krizin sonrasında başlatıldı. G20 liderleri 2008 yılında ekonomik ve mali krizin dünyada yarattığı sorunların çözümü için Washington'da bir araya gelmiş oldular. G20 ülkelerinin bir araya gelerek iş birliği yapma ihtiyacı daha sonraki dönemlerde meydana gelecek krizler ile de belirginleşmeye başlayacaktı. G20'nin ilerleyen ve küresel yönetim boşluğu yaşanan dönemlerde çok taraflı sistemde yaşanan tikanlıkların aşılması için önemli bir forum teşkil etmeye başladığını görmekteyiz.

Nitekim COVID-19 salgınının etkisiyle dünya ekonomisinde ve küresel değer zincirlerinde meydana gelen kırılmalar ve özellikle sağlık sistemi ve aşya erişim zorlukları karşısında kararlar alınması ihtiyacı belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştı. Yanı sıra yine son dönemlerde "çoklu krizler" olarak gündeme oturan ekonomik daralma, enflasyonist baskılar, iklim değişikliği, enerji tedariki ve özellikle Rusya'nın Ukrayna'yı işgali ile başlayan siyasi gerginliğin sonucu daha da belirginleşen gıda arzı güvenliği (*food security*) konuları G20'yi bir çözüm ve mevcut küresel rejimlerin reformu için önemli bir siyasi platform olarak ön plana çıkarmaya başladı.

G20 zirvesinin başarısı üye ülke (liderlerinin) küresel sorunlar karşısında bir arada hareket etme ihtiyacına olan bağlılıklarını sürdürmesi ve verilen taahhütlerin yerine getirilmesi olarak görülebilir. 2009 yılında Londra ve Pittsburgh'ta küresel ekonomik ve mali kriz sonrası yapılan zirve toplantılarında ekonomik canlandırma paketlerinin eşgüdümü, ticarete korumacılıktan kaçınılması, küresel dengesizliklerin ele alınması, IMF'in mali kaynaklarının artırılması ve banka ve diğer mali kurumların daha sıkı kurallara bağlanması için ortak bir yaklaşım sağlanabilmesi G20'nin devamlılığı ve başarısı açısından önemli görülmüştür⁵.

G20 dünyanın en büyük ekonomilerinin bir araya geldiği bu çoklu (*plurilaterals*) yapı oluşturmaktadır. Uluslararası bir anlaşma ile kurulmadığı, formal karar-alma kuralları olmadığı, daimî bir sekretaryanın bulunmadığı ve kurumsallaşmasının kısıtları dikkate alındığında Birleşmiş Milletler ve diğer uluslararası kuruluşlardan çok farklıdır. G20 dönem başkanı ülke gündemin geliştirilmesine etki etmeye çalışırken diğer taraftan sekretarya görevini üstlenmekte ve liderler zirvesini organize etmektedir.

G20'de Kuruluş anlaşması ve belgeleri yerine ortak bildiri ve duyurulara yer verilmektedir. Bunlardan en önde geleni Liderler Zirvesi Bildirgesi'dir. Zirve Bildirgeleri genellikle gündeme

³ Andrew Cooper ve Ramesh Thakur (2013), *The Group of Twenty (G20)*, Routledge, ss.26-27.

⁴ Peter Hajnal (2007), *The G8 System and the G20: Evolution, Role and Documentation*, Ashgate, s. 165.

⁵ Gordon Smith, "G7 to G8 to G20: Evolution in Global Governance", *CIGI G20 Papers*, No.6 May 2011.

ilişkin olarak yıl boyu yapılan resmi görüşmelerde belirlenen karar ve tavsiyelerden alıntılar yapılarak nihai şeklini almakta ve bir dizi tespit ve taahhütleri içermektedir. Zirvelerde ortaya konulan ifadeler büyük ölçüde zirve öncesinde diplomatik görüşmeler yapan heyetlerin çalışmaları sonucu belirlenmektedir. Başta mali konular olmak üzere birçok alanda G20 ülkelerinin ilgili Bakanlık temsilcilerinden teşkil Çalışma Gruplarının yaptığı toplantılar (*Finans* ve *Şerpa* Hattı) genellikle ana gündem konularındaki G20 Bakanlarının ve ilgili bürokrasinin bir araya gelmeleri ile mümkün olmaktadır. G20 ile bağlantılı sivil kuruluş ve hükümet-dışı örgütler de⁶ (NGO) tespit ve tavsiyeleri ile politika çevrelerine çözüm önerileri sunmaya çalışmakta ve beklentilerini yansıtmaktadırlar. Zirvelerde alınan kararlar G20'nin esnek yapısı ve enformel statüsü gereği bağlayıcı değildir ve yaptırım içermemektedir. G20 ülkelerinin bu kararları kendi iradeleri ile ve biraz da diğer ülkelere karşı zor durumda kalmamak adına ("mahalle baskısı" sonucu) uygulamakta oldukları ifade edilebilir. Bununla birlikte G20 gündem konularında tarafların taahhütlerini yerine getirmelerinde en önemli etken şüphesiz kendi iç politika hedefleri ve kararları olmaktadır.

G20'nin gündeminin finansal meselelerin ötesine geçerek çok farklı konulara doğru genişlemesinde en önemli etkenlerin başında şüphesiz "dışsallık etkisi" diye adlandırabileceğimiz olgunun varlığı yatmaktadır. Birçok gelişme küresel ekonomi üzerinde dışsal sonuçlar yaratmakta ve küresel ekonomide sorunlara yol açmaktadır. Örneğin, Rusya-Ukrayna siyasi krizinin gıda tedarikine olan etkisi belirgin bir şekilde yükselmekte ve gıda arz güvenliği G20 gündeminde de yer alamaya başlamaktadır. COVID-19 salgınının sadece bir sağlık sorunu olmanın ötesinde küresel ekonomiye, tedarik zincirlerine ve küresel ticaret ilişkilerine yansımaları sağlık konusunda yönetişimin önemini ortaya koyarken, pandemi kısıtlamaları neticesinde daralan ekonomilerin yeniden toparlanması ihtiyacı da gündemin ana konusu haline gelmiş bulunmakta. Diğer taraftan iklim değişikliğinin sadece bir çevre sorunu değil ciddi bir ekonomik dönüşümü de gerektiren bir gelişme olarak görülmesi, karbon emisyonu hedeflerinin sağlanmasının ciddi finansman kaynaklarını gerektirmesi ve uluslararası ticarete karbon vergisi tartışmalarının başlaması iklim konusunun G20'nin gündemine gelmesinde önemli bir rol oynamıştır. Dolayısıyla krizlerin tetiklediği ve mevcut uluslararası rejimlerin ve kuruluşların çözmekte zorlandığı birçok soruna G20'nin bünyesinde çözüm yolları aranmaya başlandığı görülmekte.

Bazı uzmanlara göre G20 bağlayıcı bir unsur olmaktan ziyade "devletler arasında mutabakatı teşvik eden bir küresel "kriz komitesi" niteliğindedir⁷. Ancak aradan geçen zamanlarda G20'nin dünyanın en geniş ekonomilerinin oluşturduğu ve ortak sorunlara ortak çözüm ihtiyacı ile bir araya geldiği bir tür "kulüp yönetişimi" şeklini aldığı da iddia edilebilir. Ancak G20'nin esnek yapısı alınan kararlara ilişkin çabaların devamında ve hedeflerin gerçekleştirilmesinde bu tür bir enformel yapının yönetişimi nasıl sağlayacağı sorusunu da akıllara getirmektedir. G20'nin mevcut uluslararası yapı ve kuruluşlara karşı (Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası vd. kuruluşlar) bir alternatif yönetim şekline dönüşmesi beklenemez. G20'nin bir bakıma doğrudan olmayan bir yönetim mekanizması benimsediği ve eylem ve hedeflerini uluslararası kuruluşlar vasıtasıyla hayata geçirmeye çalıştığı söylenebilir. Bu bağlamda G20 kurumsal esnek yapısının getirdiği eksiklikleri belirli politika alanlarında uzmanlaşmış söz konusu kuruluş

⁶ Bunlar arasında en öne çıkanlar Business20 (B20), Labour20 (L20), Think20 (T20), Civil20 (C20), Women20 (W20) sayılabilir.

⁷ Andrew Cooper (2010), "The G20 as an improved crisis committee and/or a contested steering committee for the world", *International Affairs*, 86(3), ss. 741-57.

ve rejimler yoluyla gidermeye çalışmakta ve bu rejim aktörlerini de tüm resmi görüşme ve zirve toplantılarına davet etmektedir.

Örneğin, finans ve para politikasına ilişkin olarak Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Finansal İstikrar Kurulu (FSB), ticaret politikası alanında Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), altyapı yatırımları gibi birçok alanda Dünya Bankası, enerji konusunda Uluslararası Enerji Ajansı (IEA) ve OPEC, ekonomik kalkınma konularında OECD ve uluslararası kalkınma bankaları, sürdürülebilir kalkınma hedefleri için BM ve sağlık alanında son dönemlerde Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ile ilişkiler ön plana çıkmaktadır. Bu gibi alanlarda G20 tarafından bu kuruluşlar ile 500'ün üzerinde düzenlemeye gidildiği belirtilmektedir⁸. G20 bu kuruluşların meşruiyetini, uzmanlıklarını ve kendi alanlarındaki önemini tanımaktadır. Ancak G20 üyeleri her ne kadar dünya ekonomisi, ticareti, milli geliri ve nüfusu içinde ağırlıklı bir kütleye sahip olsalar dahi bu uluslararası kuruluşları yönetmek gibi bir amacı ortaya koyması beklenemez. Diğer taraftan bu rejimlerin (para, ticaret, enerji vd.) yaşadıkları sorunlara çözüm getirilmesi ya da kurumsal reform ihtiyacı G20 ülkelerinin gündeminde olmaya devam etmektedir⁹.

G20'nin uluslararası ilişkilerin günümüzdeki yapısını karakterize eden çok taraflılığın önemli bir göstergesi haline geldiğini söyleyebiliriz. Batılı ülkelerin sadece G7 değil ayrıca G20 olarak da toplanma isteklerinin ardında ekonomik kriz döneminde gelişme yolundaki ülkelerin iş birliği yapmalarını sağlamak ve piyasa ilkelerinden ve küreselleşme eğilimlerinden uzaklaşmalarının önüne geçme isteği olduğu iddia edilebilir. Ancak, "Güney" ülkelerinin küresel yönetimde giderek daha fazla söz sahibi olamaya çalışmalarının ve daha kapsayıcı (*inclusive*) ve "meşru" bir düzenin sağlanması konusunda ısrarlarının etkisiyle G20'nin giderek daha fazla ön plana çıktığı söylenebilir. Nitekim son yapılan G7 Zirvesi Bildirgesinde G20 kapsamında kabul edilen inisiyatiflere sıklıkla vurgu yapılmakta ve zorlu küresel konularda çözümler için G20'ye olan destek açıkça belirtilmektedir¹⁰. Her ne kadar Batılı ülkelerin kendi aralarında G7 bağlamında bir araya gelmeye devam etse de değişen küresel dengeler ve krizlerin etkisi ile gelişme yolunda ülkelerin varlığı ve rolünün daha fazla hissedildiği bir dünya düzeninde G20'nin giderek daha fazla dikkate alınması gereken bir platforma dönüştüğü söylenebilir. Nitekim Endonezya'dan sonra 2023 yılında Hindistan ve 2024 yılında Brezilya'nın başkanlığı üstlenecek olmaları ile G20 Troykası ilk defa tamamen "Güney" ülkelerinden oluşacak. Bu ülkelerin ilerleyen dönemlerde gündem üzerinde daha belirleyici olmaya çalışacakları muhakkak.

Bali Zirvesi Gündemi

Bali Zirvesi'nin gündemi üç temel konu üzerinde şekillenmiş bulunmaktadır: (i) *Küresel sağlık mimarisi*, (ii) *sürdürülebilir enerji dönüşümü* ve (iii) *dijital dönüşüm*.

Dönem başkanı Endonezya bu ana gündem maddelerinin etrafında COVID-19 aşısı erişiminin sağlanabilmesi, özellikle KOBİ'ler açısından sürdürülebilir ve katılımcı bir iktisadi gelişmenin teşviki ve dijital ekonominin geliştirilmesi konularına ağırlık vermek istemiştir. Küresel makroekonomik toparlanmanın sağlanması, mali istikrar konuları, küresel ticaret ve yatırımlar

⁸ Christian Downie (2022), "How do informal international organizations govern? The G20 and orchestration", *International Affairs*, 98(1), ss. 953-72.

⁹ Örneğin, küresel ticaret sisteminin temel organı DTÖ'nün ihtiyaç duyduğu reformlar için G20 ülkeleri sadece DTÖ kapsamında öneri paketleri sunmakla ya da Bakanlar Konferansında taahhütlerde bulunmakla kalmayıp, G20 platformunda da bu konuyu gündemlerinde tutmaya devam etmektedirler.

¹⁰ G7 Almanya Zirve Bildirgesi (G7 Leaders' Communique, Elmau 26-28 Haziran 2022) için bkz.

<https://www.g7germany.de/g7-en/g7-summit/g7-members>

ile gıda güvenliği ve tarım konuları gündemde diğer öne çıkan ana başlıklar olarak göze çarpmakta. Bu kapsamda küresel vergilendirme, yolsuzluklarla mücadele, altyapı yatırımları için finansman olanaklarının geliştirilmesi ve daha demokratik ve temsili bir uluslararası iş birliğinin sağlanabilmesi yoluyla kolektif kapasitenin geliştirilmesine vurgu yapılmaktadır.

i. Küresel sağlık mimarisi

COVID-19 salgınının yarattığı felaket küresel sağlık mimarisi bakımından ciddi adımların atılması ihtiyacını ortaya koymuş oldu. Resmi kayıtlara göre dünya nüfusunun onda biri bu virüse yakalanırken 6,5 milyon insan da yaşamını yitirmiş oldu. Diğer taraftan pandemi ile baş edebilmek için alınan önlemlerin küresel bir iş birliğine dayanmamasının sonucu sadece gerekli tıbbi malzeme ve aşıya erişim konusunda değil, salgının yayılmasının önlenmesi ve ekonomiler üzerinde oluşan etkiler yarattığı da görülmüş oldu. Bu nedenle bir tür “salgın erken uyarı sistemine” olan ihtiyaç belirirken, tıbbi araçlar ve aşı konularında sadece belirli ülkelere bağımlı kalmanın sıkıntıları da görülmüş oldu. Dünya Sağlık Örgütü'ne (DSÖ) göre pandemi sürecinde düşük gelirli ülkelerin nüfusunun sadece beşte biri aşıyla buluşabilmiştir. Bu gibi salgınlar karşısında sağlık sisteminin dayanıklılığının geliştirilmesi ve küresel bir sağlık mimarisinin inşası daha da önem kazanmaktadır.

Zirve Bildirgesi'nde Liderler daha önceki zirvelerde gündeme getirilen Evrensel bir Sağlık Güvencesi'nin (*Universal Health Coverage*) sağlanması fikrine bağlılıklarını dile getirirken, diğer taraftan ulusal sağlık sistemlerinin geliştirilmesinin, salgına karşı tıbbi önlemlere herkesin adil şekilde erişimin sağlanabilmesinin ve DSÖ'nün liderlik ve eş güdümünde küresel bir sağlık yönetişiminin güçlendirilebilmesinin önemini teyit etmiş oldular (para.19). Bu amaçla bir Dünya Bankası tarafından bir **Salgın Fonu**'nun kurulması fikrini de kabul etmiş oldular. Bu fona ek mali kaynakların sağlanması ve işlerliği bu taahhütlerin yerine getirilebilmesi bakımından hayati olacaktır. Bildirge'de ayrıca G20 Maliye ve Sağlık Bakanlıklarının iş birliğine devam ile G20 Görev Gücü'ne Hindistan G20 dönem başkanlığı, Troyka ve G20 ülkeleri ile 2023 yılı için çok-yıllı bir planlamayı da esas alan çalışma planı üzerinde anlaşılması için yetki verilmiş oldu (para.21). Bildirge'de ayrıca yerel ve bölgesel düzeyde tıbbi ürün imalatı kapasitesinin güçlendirilmesi gereğine ve AR-GE ağlarında iş birliğinin önemine vurgu yapılmıştır. Bu amaçla DSÖ'nün mRNA Aşı Teknoloji Transferi ağına destek verilmiş ve bu alanda teknoloji ve teknik bilgi paylaşımı hedefine dikkat çekilmiştir.

ii. Dijital dönüşüm

Dijital teknoloji alanındaki gelişmelerin yaşamın ve ekonominin hemen her alanına etkisi giderek artarken dijital dönüşümün küresel anlamda da kurallara bağlanması ihtiyacı belirginleşmektedir. Diğer taraftan COVID-19 salgınının da dijital ekosistem ve ekonominin dönüşümünü önemli ölçüde hızlandırmış oldu. E-ticaret, e-devlet hizmetleri ve elektronik ödemelerde muazzam artışlar meydana gelmiştir. Bildirge'de dijital dönüşümün ekonomiler arasında yüksek kalitede bir dijital bağlantı (*digital connectivity*) gerektirdiği teyit edilmiş ve yeni teknolojileri teşvik edecek, işletmeleri ve girişimciliği güçlendirecek, tüketicileri koruyacak, ayrıca mahremiyet ve veri koruması sağlayan; katılımcı, herkese açık, adil ve ayırımcılığa dayanmayan bir dijital ekonomi için gerekli politikaların önemine vurgu yapılmıştır (para.24).

Dijital gelişmeler karşısında sanayileşmiş ve gelişme yolundaki ülkeler (GYÜ) arasındaki teknolojik farklılıkların dijital dünyaya erişimde çok önemli bir engel ve eşitsizlik teşkil ettiği aşikâr. Gelişmiş ekonomilerde internet erişimi çok yüksek düzeyde ilken, düşük gelir düzeyindeki ülkelerde insanların sadece %35'i internet erişimine sahiptir. Bu bakımdan ülkeler arasında ciddi bir dijital bölünme mevcuttur. Bu eksikliğin giderilebilmesi için Huawei/Alipay gibi Çinli şirketler ile Batılı şirketler arasında kimin başı çekeceği yönünde tartışmalar¹¹ konunun sadece GYÜ'ler için dijital erişim yönünü değil dijital alanda kimin hakimiyet kuracağı konusunda da tartışmaları beraberinde getirmekte. G20 ev sahibi Endonezya dijital KOBİ'ler, dijital okur-yazarlığın gelişmesi, mali kapsamın genişletilmesi, küresel veri yönetişiminin sağlanması konularında öneriler geliştirdiği görülmekte. Bildirge'de bu kapsamda dijital bilgi ve becerinin özellikle kadınlar ve kız çocukları için geliştirilmesi amacıyla iş birliğinin altı çizilmiş olması ayrıca önemlidir. Ne var ki, Bildirge'de bu alandaki ifadelerin iyi niyet beyanının ötesine geçmediği ve iş birliğini sağlayacak belirgin taahhütlerin ortaya konulmadığı görülmekte. Bununla birlikte, Bildirge'de KOBİ'ler, gençler ve kadınların kapsanması ve Dijitalleşmeden Faydalanılması için G20 Mali Kapsam Çerçevesi ile G20 2020 Mali Kapsayıcılık Eylem Planına destek verilmesi olumlu bir adım kabul edilmelidir.

iii. Sürdürülebilir enerji dönüşümü

G20 zirvesi gündeminde bir diğer ana tema ise sürdürülebilir enerji dönüşümü oldu. Enerji konusu, iklim değişikliği üzerindeki etkisi ve Rusya-Ukrayna savaşı ile beliren sürdürülebilir enerji temini ihtiyacı nedeniyle giderek daha fazla gündeme gelmeye başlayacak. Nitekim Bildirge'de G20 ülkelerinin jeopolitik gerginliklerle artan enerji ve iklim krizleri ile karşı karşıya oldukları ve enerji arzında meydana gelen kesintilerin enerji fiyatlarında istikrarsızlık yarattığı vurgulanmakta. Bu bağlamda temiz, sürdürülebilir, adil, uygun fiyatla temin edilebilen bir enerji için enerji sistemlerinin acilen dönüşümünün yapılabilmesi, enerji güvenliğinin ve piyasa istikrarının sağlanması gereğine dikkat çekilmekte. Ayrıca yüzyılın ortasına kadar küresel net sıfır sera gazı emisyonuna ulaşılması hedefi bir kez daha teyit edilmekte (para.11).

G20 ülkelerinin Paris Anlaşması'nın etkin ve eksiksiz uygulanması yoluyla iklim değişikliği ile mücadele edilmesi için taahhütlerini yeniden teyit etmelerine karşın halen birçok G20 ülkesinin bu alanda yeterli adımları atmamış olmaları bu konuda samimiyetlerinin sorgulanması gerektirmekte. Bildirge'de iklim değişikliği, biyoçeşitlilik kaybı ve çevre tahribatının önlenmesi için acil finansman sağlanabilmesinin önemi bahsedilmekle birlikte aynı G20 ülkelerinin COP27 iklim zirvesinde iklim kaynaklı kayıp ve hasara karşı (*loss and damage*) özellikle tehlide maruz GYÜ'lerin desteklenmesine yönelik mali katkılara ilişkin bir uzlaşma için ne kadar zorlandıkları hatırlanmalıdır.

ABD, Çin, İngiltere ve Almanya gibi önde gelen G20 ülkelerinin dünyanın en fazla emisyon yayan ekonomileri olduğu hatırlandığında, diğer gelişme yolunda ülkelere iklim hedefleri doğrultusunda mali yardımda bulunmaları da beklenmektedir. Ancak Batılı ülkeler bu alanda, önceliğin halen en fazla çevre kirliliğine yol açan Çin'de olduğunu belirtirken, Çin ise halen bir GYÜ olduğu ve Batılı ülkelerin bu konuda daha önce ellerini ceplerine atması gerektiği şeklindeki iddiada bulunmaktadır. İşin mali boyutuna ek olarak emisyonun azaltılarak küresel

¹¹ Daniel Runde, "Hot topics at the Bali Summit: global architecture in need of reform", ISPI paper, 14 Kasım 2022, <https://www.ispionline.it/en/publicazione/hot-topics-bali-summit-global-architecture-need-reform-36700>

ısınmının 1,5 derece ile kısıtlı kalması hedefine kolay ulaşılamayacağı anlaşılmakta iken¹², G20 Bildirgesi'nde belirtilen taahhütlerin ne denli işlevsel olabileceği tartışma konusudur. Ayrıca, Eylül ayında yapılan G20 Enerji Bakanları toplantısında tarafların karbon salınımına ilişkin taahhütlerinde tam bir uzlaşa sağlayamamış olmaları da sürdürülebilir enerji dönüşümüne yönelik Zirve Bildirgesi'nde yer alan ifadelerin bir iyi niyet göstergesinin ötesine geçemeyeceğini ortaya koymaktadır.

G20'yi bekleyen ödevler

Bali Bildirgesi sadece bu üç alanla kısıtlı kalmayıp, gıda arzı güvenliğinin sağlanması, küresel mali istikrarın korunması, çok taraflı ticaret sisteminin ve DTÖ'nün reformu, yolsuzlukla mücadele gibi küresel öneme sahip alanlara da yer vermekte ve daha güçlü ve kapsayıcı toparlanmanın sağlanabilmesi için G20 Eylem planına işaret etmektedir.

Ekonomik, mali, sosyal ve diğer küresel krizlerin ve tehditlerin sıklığı, etkilerinin ciddi boyutlara ulaştığı ve bir anlamda "yeni normal" olduğu bir döneme giren dünya düzeninde G20'nin küresel yönetim yapısının daha etkin hale getirilmesi konusunda yapıcı adımlar geliştirmesi kaçınılmaz olmuştur. Bu bağlamda çok taraflı sistemin ve kurumlarının reformu, sürdürülebilir bir makroekonomik toparlanmanın sağlanabilmesi, bu amaçla dijitalleşmenin bir kaldıraç rolü üstlenmesi, küresel mali istikrarın temini, salgın hastalıklarla başa çıkılabilmesi, gıda tedarikinin güvence altına alınması, iklim değişikliği ile başa çıkabilme konusunda somut adımlar atılabilmesi, Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine (SDG) ulaşılabilmesi, altyapı yatırımlarının finansman ihtiyaçlarının karşılanması ilk etapta ön plana çıkan ve G20'yi bekleyen önemli konuları teşkil etmekte.

G20 üyesi ülkelerin mevcut jeopolitik dengeler karşısında yıkıcı bir rekabet yerine daha derin iş birliği ve ortak mekanizmalara yönelmeleri ve bu alanda somut adım atabilmeleri giderek kaçınılmaz bir ihtiyaca dönüşürken, G20'nin başarısı bu alanda verilen taahhütler ve kabul edilen eylem planlarının arkasında durmalarına ve bir arada hareket etme konusundaki istekliliklerine bağlıdır.

¹² "Goodbye 1.5°C: The world is missing its lofty climate targets. Time for some realism", The Economist, 5-11 Kasım 2022, s. 13.